

TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH -PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Ziroat Anvarovna Xolmatova

Qo'qon davlat pedagogika instituti dotsenti, DcS

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
<p>Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil Jurnal soni: 13 Maqola raqami: 40 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1050</p> <p>KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS</p> <p>mustaqil ta'lim, ta'lim shakli, ta'lim faoliyati, ta'lim tizimi, kredit-modul tizimi, axborot bilan ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish, kognitiv, kreativ, hamkorlikda ishlash kompetentsiyalari</p>	<p>O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim sohasida olib borayotgan siyosati, yuksak umumiy va kasbiy madaniyatga ega bo'lgan, ijodiy va ijtimoiy faol, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil holda harakat qila oladigan, kelajakka qaratilgan vazifalarni qo'ya olish va ularni yechishga qodir bo'lgan kadrlarning yangi avlodini shakllantirish talabini qo'yimoqdaki, bu oliy ta'lim tizimida mustaqil o'qib-izlanish faoliyatiga alohida e'tiborni talab etadi. Mazkur maqolada talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish - pedagogik muammo sifatida ko'tarilishi va bu muammoni hal etilishidagi ayrim ko'rsatmalar aks ettirilgan.</p>

Kirish. Mustaqil ta'lim-bu ta'lim shakli bo'lib, oliy ta'lim tizimida talabalar tomonidan amalga oshiriladigan ta'lim faoliyati hisoblanadi. Odatda, fan sillabusida ko'rsatilgan mavzular bo'yicha talaba tomonidan o'qituvchi rahbarligida olib boriladigan kichik tadqiqotlardir. Har bir modulda mustaqil ta'lim uchun ajratilgan kreditlar talabani qiziqtirgan mavzuni o'rganishiga imkon beradi. Zero, mustaqil o'rganish talabalarga o'z qiziqishlarini namoyon etish va kelajakda o'z iste'dodlarini qanday va qayerga yo'naltirishlari to'g'risida muhim qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi.

Bugungi kunda kredit-modul tizimida boshqarilayotgan oliy talim tashkilotlarida talabalar mustaqil talimini tashkil etish va nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 31 dekabrda "Oliy talim muassasalarida talim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 824-son Qarori hamda Oliy va o'rta maxsus talim vazirining 2021 yil 16 iyuldagi "Oliy talimning davlat talim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 311-son buyrug'i asosida olib boriladi. Talabalar mustaqil talimini tashkil etishdan asosiy maqsad fanlar bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash, boyitish, amaliy ko'nikma va malakalarni takomillashtirish, axborot bilan ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish, kognitiv, kreativ, hamkorlikda ishlash kompetentsiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Talabalar mustaqil talimini tashkil etish esa quyidagi vazifalarni ijobiy hal etishni taqazo etadi:

talabalarda o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil bilim olish va innovatsion faoliyatni shakllantirishga imkon beruvchi kompetentsiyalarni egallash maqsadi bilan bog'liqlikda mustaqil o'quv faoliyatini amalga oshirish;

bilim, ko'nikma va malakalarni mustaqil egallash, muammoni shakllantira olish va uni hal etishning maqbul yo'larini izab topishga qobiliyatini kreativ shaxsni tarbiyalash;

talabalarda o'quv dasturini o'zlashtirishga doir motivatsiyani hosil qilish;

talabalarda bilim olishga doir masuliyatni oshirish;

talabalarda umummadaniy va kasbiy kompetentsiyalarni rivojlantirishga imkon berish;

talabalarda mustaqil bilim olish, o'z-o'zini boshqarish va o'z-o'zini rivojlantirishga qobiliyatlikni shakllantirish uchun sharoit yaratish.

Adabiyotlar tahlili. Mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonining nazariy asoslarini chuqur o'rganish uchun avvalo tegishli adabiyotlar tahlili olib borildi. Ushbu tahlil shuni ko'rsatdiki, mustaqil ta'lim nafaqat talabalar bilim olish jarayonini mustahkamlash, balki ularning shaxsiy, kasbiy va madaniy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Mustaqil ta'limni tashkil etishning uchta jihati bor. Birinchisi mustaqil ta'lim jarayonida shaxsiy rivojlanishning o'zni ajralmas ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlandi. Talabalar o'z-o'zini rivojlantirish jarayoni davomida mustaqil fikrlash, o'z qobiliyatlarini oshirish va kreativ tafakkurga ega bo'lish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Mustaqil

ta'lim sharoitida talaba o'zining shaxsiy qiziqishlari va o'rganish uslubiga mos ravishda mavzularni chuqurroq o'rganish imkoniyatini qo'lga kiritadi. Bu esa, o'z navbatida, shaxsning intellektual salohiyatini oshirish, ijodiy qarashlarni rivojlantirish va muammolarga yangicha yondashish usullarini shakllantirishga yordam beradi. Nazariy adabiyotlarda mustaqil ta'limning shaxsiy rivojlanishga ta'siri keng yoritilgan bo'lib, bunday yondashuv talabalarga o'z-o'zini anglash va o'zini taraqqiyotga yo'naltirishda katta yordam beradi.

Ikkinchi jihat sifatida, nazariy tahlil kasbiy va madaniy kompetentsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan. Oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – nafaqat ilmiy bilimlarni berish, balki kadrlarning kasbiy mahoratini oshirishdir. Shu bilan birga, bu tizim talabalar axloqiy, ijtimoiy va madaniy jihatdan yetuk bo'lishini ta'minlashga ham katta e'tibor qaratadi. Adabiyotlarda mustaqil ta'limning ushbu jihati ta'kidlanib, u talabaga o'zining kasbiy sohasida mustaqil qarorlar qabul qilish, murakkab vaziyatlarda tez va to'g'ri fikrlash qobiliyatini shakllantirish imkonini beradi. Shuningdek, bu jarayon orqali talabalarda madaniy qiymatlar, etika va ijtimoiy mas'uliyatni o'zlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonida talabalar nafaqat o'z bilimlarini oshirish, balki jamiyatga foydali, mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarni ham rivojlantiradilar.

Uchinchi jihat sifatida, kredit-modul tizimi mustaqil ta'limni tashkil etishda alohida o'rin egallaydi. Bu tizimning afzalligi shundaki, u talabalarga o'z qiziqishlariga mos mavzuni chuqurroq o'rganish imkoniyatini yaratadi. Kredit-modul tizimi yordamida ta'lim jarayoni modul va mustaqil o'rganish shakllariga bo'linib, talabaga o'zining o'rganish jarayonini nazorat qilish va shaxsiy rivojlanish strategiyasini belgilash imkonini beradi. Bu yondashuv talabalarga o'zlarining o'qish rejaları va maqsadlariga mos keladigan mustaqil o'rganish usullarini tanlash imkonini berib, shaxsiy o'sishga ko'maklashadi. Kredit-modul tizimi orqali olingan natijalar ko'rsatadiki, bunday tizim talabalarni yanada faol va tashabbuskor bo'lishga undaydi, bu esa ularning kelajakda mustaqil va innovatsion fikrlash qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ilgari olib borilgan tadqiqotlar asosida, masalan, V.I. Andriyanova, P.T. Magzumov, U.N. Nishonaliyev, N. Sayidahmedov va boshqa olimlarning ishlarida mustaqil ta'limni tashkil etishning turli usullari va uning pedagogik samaradorligi batafsil o'rganilgan. Ushbu tadqiqotlar asosida mustaqil ta'lim jarayoni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy tajribalar va konkret misollar orqali ham ko'rsatildi. Shu bilan birga, xalqaro miqyosda ham mustaqil ta'lim jarayonining metodologik asoslari keng tadqiq etilgan. Masalan, Keniq va McKeachie (1959), Mur (1973) hamda Henderson (1984) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar mustaqil ta'limning psixologik va metodologik jihatlarini yoritib, uning samaradorligini isbotlagan. Bu tadqiqotlar ta'lim jarayonida mustaqil fikrlash, o'z-o'zini boshqarish va kreativ yondashuvlarni shakllantirishda qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonida uch asosiy jihat – shaxsiy rivojlanish, kasbiy va madaniy kompetentsiyalar, hamda kredit-modul tizimi – bir-birini to'ldirib, talabalarni yanada yetuk va mas'uliyatli shaxsga aylantirishda hal qiluvchi rol o'ynashini aniqladi. Ushbu ilmiy yondashuvlar va ilgari olib borilgan tadqiqotlar asosida, mustaqil ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish uchun nafaqat nazariy, balki amaliy jihatlarni ham hisobga olish zarurligi aniqlandi. Shu tariqa, kelgusidagi tadqiqotlar va ta'lim tizimini takomillashtirish borasidagi takliflar, yuqorida tilga olingan asosiy jihatlarga asoslanib ishlab chiqilishi lozim.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqot namunasi sifatida O'zbekistonning turli oliy ta'lim muassasalaridagi talabalar va o'qituvchilar tanlandi. Tadqiqotda qatnashuvchilar soni va ularning ta'lim jarayonidagi roli muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali mustaqil ta'limning turli jihatlari to'liq aks ettirildi. Tadqiqot ishtirokchilari orasida talabalarining mustaqil o'qishdagi yondashuvlari, o'z-o'zini tashkil etish qobiliyatlari va ularni qo'llab-quvvatlashdagi o'qituvchilarning tajribalari ham tahlil qilindi.

Ma'lumotlar yig'ishda quyidagi usullar qo'llanildi:

So'rovnoma anketasi. Talabalar mustaqil ta'lim faoliyatiga bo'lgan munosabatlarini, undagi qiyinchiliklarni va imkoniyatlarni aniqlash maqsadida maxsus tayyorlangan so'rovnoma anketalari tarqatildi. Ushbu anketalar orqali talabalar o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkoniga ega bo'ldi va so'rovnoma natijalari tahlil qilinib, statistik ko'rsatkichlarga asoslangan xulosalar chiqarildi.

Intervyu. O'qituvchilar bilan chuqur suhbatlar o'tkazildi. Intervyu usuli yordamida o'qituvchilar mustaqil ta'limni tashkil etishdagi tajribalari, qo'llanilayotgan metodlar, yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish strategiyalari haqida batafsil ma'lumot berdilar. Bu usul tadqiqot natijalarini yanada boyitishga va kontekstual tahlilni kuchaytirishga xizmat qildi.

Kuzatuvlar. Sinf va laboratoriya ishlarida talabalarining mustaqil faoliyatini bevosita kuzatish orqali, ularning ta'lim jarayonida qanday yondashuvlarni qo'llayotganligi va bu yondashuvlarning samaradorligi aniqlanib olindi. Bu kuzatuvlar orqali olingan ma'lumotlar tadqiqotning empirik asosini mustahkamladi va aniq misollar orqali mustaqil ta'lim jarayonining amaliy natijalarini ko'rsatdi.

Olingan barcha ma'lumotlar sifatli va miqdoriy tahlil usullari yordamida qayta ishlangan. Bir tomondan, sifatli tahlil kontekstual yondashuv asosida olib borildi. Bu yondashuv yordamida qatnashchilarning so'zlari, intervyu va kuzatuvlar natijalari tafsilotlari tahlil qilinib, mustaqil ta'lim jarayonining qanday shakllarda amalga

oshirilayotgani, ularning samarasini oshirishdagi omillar va yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar aniqlab chiqildi.

Boshqa tomondan, miqdoriy tahlil usuli yordamida statistik ko'rsatkichlar (masalan, foizlar, o'rtacha qiymatlar) hisobga olindi. Bu usul orqali so'rovnoma natijalari raqamli ko'rinishda ifoda etilib, turli ko'rsatkichlar o'rtasidagi munosabatlar va tendensiyalar aniqlanib chiqildi. Shu tarzda, ma'lumotlar tahlili orqali mustaqil ta'lim jarayonining umumiy samaradorligi va uning tashkil etilishidagi asosiy omillar ilmiy jihatdan ishonchli natijalarga erishildi.

Tadqiqot natijalari. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasida yetuk mutaxassis kadrlar tayyorlash, uning kasbiy sifat va samaradorligini oshirish borasida XXI asrning ikkinchi o'n yilligida keng ko'lami ishlar amalga oshirildi va oshirilmogda. Jumladan, tayyorlanayotgan bo'lajak mutaxassisning ongi shuuriida:

istalgan masala, mohiyat yuzasidan mustaqil, erkin mulohaza yurita olish;

ijodiy tafakkur sohibi bo'lish, tadbirkor;

faollikni odatiga aylantirish, ezgu xislatlarni tarkib toptirish zarur.

Oliy ta'lim tizimiga oid muhim hujjatlarda ta'kidlanganidek: – "...o'qishni, mustaqil bilim olishni individuallashtirish hamda distansion ta'lim tizimi texnologiyasi va vositalarini ishlab chiqish va o'zlashtirish"¹, kundalik yumushlarimiz sirasiga kirishi kerak. Zero, mustaqil ta'lim natijalari bo'lajak mutaxassisda zaruriy bilim, malaka, ko'nikmalar bilan bir qatorda quyidagi jihatlarni ham tarbiyalaydi:

1) g'oyaviy (dunyoqarashi) yo'nalish:

- g'oyaviy sobitlik;

- axloqiy va ma'naviy poklik;

- ijtimoiy majburiyat va fuqarolik mas'uliyati, ijtimoiy-siyosiy faollik;

2) kasbiy yo'nalish:

- kasbiy madaniyat- etika;

- ijodiy tafakkur;

- noan'anaviy, yangilikni qabul qilishga tayyorlik;

- fikrda qat'iylik.

3) bilish (faoliyati) yo'nalishi:

- ilmiy bilishga tashnalik va qiziqish;

- shaxsiy faollik;

- yangilikni oldindan sezish;

- mustaqil ta'lim olish faoliyatiga hamisha ehtiyojmandlik, mustaqil tafakkur. Demak, "...uzluksiz mustaqil ta'lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma'naviy yetuk shaxsni shakllantirish, yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga zaruriy shart-sharoit yaratadi"²

Jadval:1

Oliy ta'lim tizimida mustaqil ta'limni tashkil etishning muhim jihatlari

Asosiy natija/komponent	Tavsifi	Pedagogik ahamiyati
Mustaqil ta'limning roli	Talabalar o'z bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlash, boyitish hamda axborot bilan mustaqil ishlash orqali o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.	Talabalarda kognitiv, kreativ va hamkorlikda ishlash kompetentsiyalarini shakllantirish, mustaqil fikrlash va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish.
Kredit-modul tizimi	Har bir modul uchun ajratilgan kreditlar talabaga o'ziga qiziqarli mavzuni chuqurroq o'rganish imkonini beradi.	Ta'lim jarayonini individualizatsiyalash, talabani o'z-o'zini boshqarish salohiyatini oshirish va o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirish.
Axborot bilan ishlash ko'nikmalari	Mustaqil ta'lim davomida talabalar axborot manbalaridan samarali foydalanish, ularni tahlil qilish va sintez qilishni o'zlashtiradi.	Zamonaviy axborot jamiyatida raqobatbardosh bo'lish uchun zarur bo'lgan analitik va kritik fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.
Shaxsiy va ijtimoiy salohiyatni rivojlantirish	Mustaqil o'qish jarayonida talabalar o'z tashabbuslarini ko'rsatish, ijodiy faoliyat va ijtimoiy mas'uliyatni anglashadi.	Kelajakda kasbiy faoliyatda va ijtimoiy hayotda faol qatnashish, shaxsiy etika va madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.
O'z-o'zini boshqarish	Talabalar mustaqil ta'lim jarayonida o'z ta'lim rejasini tuzish, o'z vaqtida vazifalarni bajarish va o'z yutuqlarini baholashni o'rganadi.	O'z-o'zini nazorat qilish, rejalashtirish va o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirish orqali shaxsiy intellektual salohiyatni oshiradi.

Muhokama. Mustaqil ta'lim olishni tashkil etish uchun nafaqat muayyan kasbga yoki faoliyat sohasiga qiziqish, balki ushbu faoliyat turiga layoqatning mavjud bo'lishi ham talab etiladi. Mustaqil ta'lim talabani o'zi tomonidan boshqarilishini e'tiborga olib, bu faoliyat bilan talaba erkin holda va istagan vaqtida manbalardan o'zi tanlab, maqsad, vosita, mazmun nuqtai nazaridan foydalanishi mumkin.

Mustaqil bilim olishda avtonomlik bu-o'qitish maqsadlari, tamoyillari, mazmuni, metodi va vositalarni aniqlash va tanlash, ularni qiynalmasdan hamda tashqi ta'sir yordamisiz, amalga oshirish qobiliyatidir.

Mustaqil ta'lim bevosita mustaqil fikrlash bilan uzviy bog'liqlig sababli unga berilgan ta'rifni ham keltirib o'tish maqsadga muvofiq:

¹ Oliy ta'lim tizimida Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) bo'yicha malaka talablari. Toshkent, 2017

² Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. – М.: Педагогика, 1980. –С.88

«Mustaqil fikrlash - insonning o'z oldida turgan muammolarni maqsad va vazifalarini belgilagan holda o'z bilimi va hayotiy tajribalariga tayanib, turli yo'l, usul, vositalar yordamida, o'zining intellektual imkoniyatlari darajasida mustaqil ravishda hal qilishdan iborat bo'lgan aqliy faoliyatidir».

Mustaqil ish – o'qituvchining topshirig'i va rahbarligida o'quv vazifasini hal etadigan talimning faol metodi. Mustaqil ish qo'yilgan maqsad bilan bog'liqlikda talabalarining aniq faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishdir. Talabani mustaqil ishlari uning yuqori darajadagi faollik, ijodiylik, mustaqil tahlil, tashabbuskorlikka hamda barcha vazifalarni o'z vaqtida va mukammal tarzda bajarishga asoslangan faoliyatidir.

Mustaqil bilim olish ehtiyojlarining rivojlanishi subektni faollikka undaydi va shu bilan birga uning oldiga bilim va malakalarni egallash vazifasini qo'yadi. Mustaqil bilim olish qanday bo'lishi kerak degan savolga quyidagicha javob berish mumkin: o'qituvchi va talaba hamkorligidagi faoliyatning yakuni oldindan aniq bo'lgan o'qitish jarayonidan farqli ravishda, mustaqil bilim olishda subekt aniq bo'lmagan va oldindan rejalashtirilmagan natijani qayd etishi kerak, ya'ni bilim, ko'nikma va malakalarning aniq hajmini o'zlashtirishi kerak. Talabalarining bilimlarni mustaqil o'zlashtirishda mustaqil ta'lim olish, ya'ni avtodidaktika (avtodidaktika – o'z-o'zini o'qitish va avtonomlik) tamoyili hamda inson ehtiyojleri piramidasidagi o'z-o'zini namoyon qilish ehtiyoji o'zaro aloqadorligini ko'rishimiz mumkin.

Oliy ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning pedagogik muammosi chuqur tahlil qilinib, uning nazariy va amaliy asoslari, shuningdek, zamonaviy kredit-modul tizimi doirasida mustaqil o'qish jarayonini tashkil etish mexanizmlari bayon etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mustaqil ta'lim – bu nafaqat talabalar bilimlarini mustahkamlash va chuqurlashtirish, balki ularning kognitiv, kreativ va hamkorlikda ishlash kompetentsiyalarini shakllantirishda, shuningdek, o'z-o'zini rivojlantirish va tashabbuskorlikni yo'lga qo'yishda muhim rol o'ynaydi. Talabalar mustaqil o'qish faoliyati, asosan, o'qituvchi rahbarligida amalga oshiriladigan tadqiqotlar va amaliy ishlar orqali, individual ehtiyojlar va qiziqishlar asosida shakllanib, ularning ijodiy tafakkuri ni, muammolarni hal etish ko'nikmalarini va o'z bilimlarini chuqurroq anglash qobiliyatini rivojlantiradi.

Birinchiidan, maqolada mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtiroki va shaxsiy tashabbusining ahamiyati ta'kidlangan. Har bir modul va kreditning belgilangan hajmi talabaga o'zining qiziqishlari va kelajakdagi kasbiy yo'nalishini aniqlashda yordam beradi. Talabalar o'z-o'zini o'rganish orqali nafaqat olingan nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki yangi axborot manbalaridan foydalanish, ularni tahlil qilish va amaliy qo'llash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Shuningdek, mustaqil ta'lim orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, erkin mulohaza yuritish va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini shakllanadi. Bu jihatlar ularning kelajakdagi ijtimoiy va kasbiy faoliyatlarida yuqori darajadagi muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Azizov U. Kredit - modul tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari. - <http://uzbekistonovozi.uz/uz/artides/index.php.ECTIONID=161&ELEMENT>
2. Кениг, Кэтрин; WJ McKeachie (июнь 1959 г.). «Личность и самостоятельное обучение». Журнал педагогической психологии. 50 (3). DOI: 10.1037/h0041286.
3. Мур, Майкл Грэм (1973). «К теории самостоятельного обучения и преподавания». Журнал высшего образования: 661–679.
4. Хендерсон, Юан. С. (1984). «Введение: теоретические взгляды на образование взрослых». В Хендерсоне, Юан. С.;

Ikkinchiidan, maqolada mustaqil ta'limni tashkil etishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari, jumladan kredit-modul tizimi va ta'limning distansion shakllari taqdim etildi. Bu tizimlar talabalar uchun moslashuvchan va individual yondashuv imkoniyatlarini yaratadi, ularni o'z-o'zini o'rganishga, axborot bilan mustaqil ishlashga va shaxsiy kompetentsiyalarini rivojlantirishga yo'naltiradi. Shu bilan birga, o'qituvchilar va pedagoglar uchun ham mustaqil ta'limni nazorat qilish, baholash va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular yordamida talabalarining bilim olish jarayoni samarali ravishda boshqarilishi mumkin.

Uchinchiidan, maqolada mustaqil ta'limning faqat akademik bilimlarni o'zlashtirish emas, balki shaxsiy fazilatlar – mas'uliyatlilik, ijodkorlik, tashabbuskorlik va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini ham shakllantirishdagi roli ko'rsatildi. Talabalar o'z bilimlarini mustaqil o'zlashtirish jarayonida, nafaqat o'qituvchi tomonidan belgilangan topshiriqlarni bajargan holda, balki o'ziga xos qiziqishlari va shaxsiy rejaları doirasida, mustaqil tahlil va izlanishlar olib boradilar. Bu jarayon talabani shaxsiy intellektual salohiyatini yanada kengaytiradi va ularni kelajakda murakkab muammolarni mustaqil hal eta oladigan, innovatsion fikrlashga ega mutaxassisga aylantiradi.

To'rtinchiidan, pedagogik amaliyotda mustaqil ta'limni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar va ilmiy rahbarlar tomonidan individual yondashuv, o'quv dasturini moslashtirish va talabani shaxsiy ehtiyojlarini hisobga olish zarurati ta'kidlandi. Maqolada ilgari surilgan nazariy va amaliy tavsiyalar, shuningdek, xalqaro tajribalar asosida mustaqil ta'limning turli shakllari va usullari tahlil qilinib, ularning samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatildi. Bunday yondashuv talabalarda o'z-o'zini nazorat qilish, intellektual salohiyatini oshirish va o'qitish jarayonini yanada interaktiv qilish imkonini beradi.

Natijada, mustaqil ta'limni tashkil etish nafaqat talabalarning bilimlarini yanada mustahkamlash, balki ularning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Kelajakdagi oliy ta'lim tizimi uchun mustaqil o'qish faoliyati – avtonomlik, ijodkorlik va tashabbuskorlikni rivojlantirish bo'yicha poydevor bo'lib, ularning kadrlar tayyorlashdagi muvaffaqiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlovchi innovatsion texnologiyalar va ta'lim metodikasi, o'qituvchi-talaba hamkorligini yanada mustahkamlash, shaxsiy tashabbus va ijtimoiy faollikka yo'naltirilgan strategiyalar kelajakda ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga imkon beradi.

Xulosa. Maqolada keltirilgan nazariy va amaliy xulosalar asosida aytish mumkinki, mustaqil ta'lim – bu zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, u talabalarning individual qobiliyatlarini oshirish, ularning mustaqil fikrlash va o'z-o'zini rivojlantirish salohiyatini maksimal darajada namoyon etish imkoniyatini yaratadi. Bu esa o'z navbatida, raqobatbardosh, yuqori malakali va ijtimoiy mas'uliyatga ega kadrlarni tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Shu bois, ta'lim tizimida mustaqil ta'limni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, innovatsion yondashuvlar va pedagogik metodlarning yanada takomillashtirilishi zarurligi haqida xulosa chiqarish mumkin.

Натенсон, Майкл Б. (ред.). Самостоятельное обучение в высшем образовании. Энглвуд Клиффс, Нью-Джерси: Публикации по образовательным технологиям. С. 3– 56. ISBN 978-0-87778-188-2. Проверено 25 мая 2013 года.

5. Филатова Л.М. Тенденции изменения спроса на высшее образование: предпосылки, возможности, риски // Вопросы образования. 2014. № 5 (84). С. 32–48.

6. Khasanova, G. K. (2022). THE NEED FOR TECHNOLOGY IN THE DESIGN OF THE PEDAGOGICAL PROCESS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (Special Issue 20), 95-100.